

Богдан Жолдак

Відблиски та інше

На небі

Засік я їх запізно, бо вони були не-чутніші за морок, й прогавив мить шаснути із завулка в закавулок. Страх вхопив мене за генофонд. Бо я збагнув причину тиші — вона посилювалася небесно-янгольським голосом, якого Господь посилає останньої хвилини, аби підкреслити урочистість. Кодло скерувало на мене, одні підкреслено витягали руки з кишень, інші засовували.

Ми зблизилися, і я отерп. Кожен являв класичного персонажа, на які багаті були повоєнні роки, яких я не пам'ятаю. Дуже добре пам'ятаю діккенсівських героїв, але ті — поступалися.

Вони радісно наближались. Це була часина, коли й найзапекліший зух не витисне з Чоколівки й краплини спиртного, щоби хоч якось вгамувати свою вроджену й розвинуту агресивність.

Про що думає остання мить? «Тембральне забарвлення звуку більше залежить від шумів, аніж від тону. Інша проблема, як додавати до домінантного шуму домінантний тон...» — подумав я й звів очі, аби не бачити, як один вийняв японські цокавки й покручував ними, радіючи нагоді випробувати їх у дії. Дзенькаючи ланцюжком, він наближався... І саме цієї миті пролунав дивовижний вокаліз. Ні, не вокаліз, а аріозо:

Менструа-а-а-а-а-а-ції-ї!..

Я вдичів. Так, що навіть забув, чому закопив очі. І не від такого, сказати б, веризму. А — що співає не янгол, не гучномовець, а вуркаган! У засмальцьованому кашкеті, із ліхтарем під лівим оком:

*Скільки було нежни-гих слів,
Скільки було грації-ги!*

Витягував він неймовірні фіоритури. Мелодійні приголосні танули в нічному заскнінні таємничими придиhamи, і найпаскудніший текст освячувався:

*Как ми встрети-и-глісь с тобой
У каналізації-і-і-і-і!*

Виводив вуркаган, і оте його «ї», прозоріше, ніж зорі над головою в задертих догори очах, пронизувало місячну сферу аж до верхніх астралів. Відлуння ще витало зореколом, а тут, на Землі, пісня вже скінчилася. Вони обступили й почали гіпнотизувати.

— Чувак, так ти співак? — несподівано вихопилося в мене, аж банда реготнула. А один уже взяв мене за барки.

— Так це співав ти? — проштовхнувся я до засмальцьованого.
— Це в тебе такий голос святий?

Останнє слово зупинило кулака, який завис над моїм носом. Усі перезирнулися й вступилися в співака.

— А то ж ...дь, чий же ще, так його мать? — пролунала з тих вуст проза, цілком земна.

Мені з собою завжди було тяжко. Особливо в рішучу хвилину. Я панічно добирав слова, аби встигну ти сказати, хто він є насправді під оцим чоколівським небом, залишивши півкоміра в чужому кулаці, прорвавшись таки до нього, не завваживши пекучого стусана під ребра й двох копняків під куприк. Він єдиний був, хто оцінив мій захват, більший, аніж страх смерті.

— Жека, — прорік він і несподівано тицьнув брудну на дотик долоню.

— Ян, — виhekнув я, бо чиєсь коліно, не поціливши в ..., влучило в грижу.

Далі штовхнули під коліна, захопивши утричуба.

— Чіво ти тут забув, кінтяра? — підсунувся той, із цокавками.

— Послухати, як Жека співає, — попросився я.

Вони оцінили й пхикнули.

— Це, кент, таке в тебе последнє желаніє?

Пилюка на Місяці здригнулася од їхнього реготу.

Але миттю вляглася, бо:

— Харашо, — сказав Жека, — слухай паследній раз!

Зорі внишкли, як він заспівав. Так дивовижно, що як не напружуйся, а однак не розбереш слів, протилежних до голосу. Особливо на вібрато — воно одбирало все. Що я, щораз отямлюючися, радів, бо не вмер, а лиш забув себе.

Бутилка віна-а-а,

*Не боліт галава-а-а,
А боліт у тово-о,
Хто ні пйот нічиво-о-о-о-о!*

Оце «о» він видав так, що іншому б стачило на цілу пісню. Що навіть мешканці, прокинувшись, жоден не вилаявся у вікно:

— Вам, козли, дня було мало?

А, навпаки, спали далі з відкритими очима.

Я, білокнижник, привів їх усіх до своєї оселі, і вони миттю з'їли все, що не випили. Украли: будильника, куртку, транзистора.

Лишили Жеку. Який хрпів горілиць, тримаючи на грудях кепку. Я зазирнув до його чарівного рота.

Однак нічого, крім пережованих зубів, не побачив.

— Ви такого не чули, — переконував я Мосенжецьку. І тому, що я шепотів у телефонну трубку, вона повірила.

— Приводьте, — шепнула й вона.

Зненавиду до кепок я мав ще од Леніна. Вийняв її із брудних пальців Жеки і пожбурих крізь квартиру.

Од чого він прокинувся. Очі мав найблакитніші, особливо підкреслені «ліхтарем».

— Що це?

— Сирі яйця. Пий, Жеко, підемо в консерваторію.

— На кий?

— До професорів. Нехай тебе послухають.

Він розповзся й почав голосно харчуватися. Потім сказав:

— Ще.

Вони для його голосу не були потрібні, бо той існував незалежно від матеріальних факторів. Доки Жека висьорбував їх, я міркував, у що б його перевдягти.

— А де кепка?! — раптом виплюнув він яйце.

— Кореші забрали, — підсунув я інше.

— Кепу?.. — здивувався він за друзів.

— І транзистора. І будильника, і куртку.

— А-а, — повірив він і заплямкав.

— Шакали, ...дь.

Але надувся, наче Діззі Гілеспі. Аж очі набубнявіли.

— Я тобі іншу дам, — сказав я.

— Іншу?? — визвірився він. І тут же осікся.

Бо я побачив ще одне чудо — сльозинка прокреслила крізь жахливий його синець чисту стежинку.

Він збагнув, що я збагнув, одвернувся і почав терти око — за мить «ліхтар» саяв, як і дотепер. Я вхопив його за пальці й видер шматочок свинцю. Гладенького, відполірованого натиранням.

— Ладно, — погодився він, — ходім у твою консерваторію...

Мосенжецька була жінкою бальзаківського віку.

Окрім того, вона була автором брошури «Концептуальне переживання у вокалі». Лице її намазаних кольорів побіліло ізсередини, так вона зблідла, коли побачила Жеку. Класового ворога, і почала вбирати повітря у резонатор.

— Співай швидше, — устиг я, доки вона випустила його назад зі словами...

Там вони й залишилися, коли вона почула його перше «ля».

Голос мав таку політність, що вся конса покинула цигикати. Склепіння її уперше відлунили:

...менструаці-її!

...каналізації!

Відгалужувалося сходами-переходами.

Модуляції були такими, що якби ними загинався й семиповерховий мат, він би однак розчинився в цих неземних мелізмах.

У Мосенжецької одпала щелепа. Од чого на лице їй повернулися всі кольори, окрім напудрених. Що я вперше нею замилювався — вона перетворилася на резонатор, просотаний зоряними фіоритурами Жеки.

Навіть вахтерша... Та що вахтерша — першокурсники у кав'ярні навпроти забули каву... Бельканто ширилося, доки Жека того хотів. І зробив от що: несподівано провалив тон крізь шуми, легко повернувся назад і завершив автентичною каденцією.

Я чекав доти, доки професорка отямлювалася. Мені також нелегко було повернутися до пам'яті — ви слухати такий голос зблизька. Якого б вистачило на десятки її брошур. Тут вона пригадала дослідження одного канадця, якими була просто обурена. Той дослідив структуру ДНК українців і виявив там ген, якого нема в інших націях. І назвав його геном музикальності. Тепер Мосенжецька

відчула, як її контраргументація розсипалась через отой «ліхтар» навпроти. Бо це світилася не генетика, а прецінь біологія.

— Ну, як? — зловив я нарешті поглядом її зіниці.

Вона відповіла потойбічно:

— Ніколи не гадала, що в тенора форманта може переважати домінанту.

Жека гигикнув. Як знав, що ця фраза стане крилатою. Ці її слова прозвучали для нього екзотичніше, аніж його арготизми для професорки, що він їх ви співав.

Крилатою стала не лише фраза, а й Жека. Він тепер і жив у репетиторіях. Бо йому було соромно з'явитися на Чоколівку у новому костюмі. А особливо без кепки.

Конса кожного разу переживала його з'яву. Навіть у їдальні всі нишкли, дослухаючись, як він плямкав.

— Форманта над домінантою... — шепотів хтось із хоробріших.

— Янусю! — крикнув він поверх вінегрету в роті, побачивши мене. — Сідай, чувень, я зара' тобі хавки заделаю.

— Об'їдати студентів... — зашарівся я, уся братія млосно споглядала нас.

— Чувень, це ж на шару. Мені тут стіко талонів на халяву дали, що не про...

Йому ледь не зірвалося «не просереш», але дивовижним робом він стримався:

— Не прожувеш! Чувень, я зара' таку пісню сам кльову придумав, не про...

— Не прокочумаю?

— Во.

— Пісню? — почав дивуватися я, доки не отетерів. — Ти? Про що?

— Як про що — про музику.

Це він вимовив підкреслено. Як людина, яка не допустилася жодного матюка. Я очманіло доїдав суп.

Напудрений місяць припорошив Чоколівку. Таємно сяяли зорі, додаючи тиші. Ніч кольору розфарбуйки дивилася на нас, незримих, які долали безлюдні простори.

— Ну, ви, кенти, вас сюди хто звав, да?

Почув я знайоме ляскання ланцюжка на цокавках.

Я озирнувся й побачив той самий кагал. Здалося, що він нікуди й не рипався ще звідтоді.

— Хлопці, ви що, своїх не пізнали? — непідробно здивувався Жека.

Вони оглянули його, наче потойбічника, — кент у костюмчику, прасований, пострижений на проділ.

Як і личить людині, яка недостатньо випила, аби вгамувати природну лють, ближченький вхопив у кулак вилоги його піджака й... Аж тут у простір про рвалося гіпнотизуюче:

Сульмарелючіко!

Італійську вони ще не вчили, проте одразу упізнали форманту, й зачудовано заходилися, лапати його нову одяганку.

*Лястрод'ардженте,
Плячідайльонда,
Просперольвенге-е-е-е!*

— Так це ж ти, Жек, што ль?! — нарешті дійшло до того, з цокавками. Так щиро це в нього вирвалося, що Євген увірвав пісню. — Ну, Жек, ти даєш! Ти ...дь, і ботать ставть, іначе.

— Чого ти так рішив? — примружив Жека ліве око, але воно було без «бланша».

Той наморщив лоба.

— Я шото ні одного, ...дь, слова од тебе знайомого не чую, керя.

Жека підморгнув тим оком і сказав чистою форман тою:

— Чуваки, я тепер людина іскуства, мені матюкаця ніззя!

Шше коле бульо красте грігх

— Не бери того телятка, — сказала я.

— Яг жи ни брати, коле воно, глянь, як на мене деветься, — відповіла я.

— Та й гріх буде не взяти, — воно ж не на корову деветься, а на мене, — відказала я.

— До гріх буде, — сказала я.

Се в мени таке трапляється поговорити сома з собою. Коли не знаєшш, що робити, то з ким шше поговореш?

Бо тут курова Манька привела не удне телятко, а двоє.

— Однакуво бригадир собі лишне забире.

— Не посміє, — не згодилазя я.

— Тоді присідатуль.

— Ні.

— Або завхвермою, — відказала я мені.

Так, що ніхто не зміг заперечити, навідь я. Бо завхверми був такей, що не тільки телятко вцупив би, та й саму Маньку давно вкрав би, якби не буявся інших злодіїв — бригадіра й присідатуля. А необлітероване телятко — ясно як день, шшо пробазарює.

А воно ж таке любеньке, й дивиться так на мене, чисто тобі людськими очима, наче туди душа людська вселилася. Я й ни знала, що саме тоді, ув обід, так і сталося.

Звідки б я могла таке знати? Як у школі не вчили на таке. Бо хто ж там уміє такого навчить?

Лише очі такі навчатимуть. Які дивляться на тебе мокро так.

— Ти таке мудре-мудре, — торкнула я його. — Ти таке мудре-мудре, а як тибє винести?

А корова так од нього аж начи задкує. Інше лиже, лиже-ніже, а це наче мені оддає. Бо хіба двох вилижеш?

Дивлюся я на телятко, а очі його мені й кажуть:

— Отак бери в мішок і неси заховай на кладовишші. До вечора. А там ітимеш, забиреш, ніхто не взна.

Наче Сус отой у яслах, — таке воньо до мене очима лагідне, що я, наче не своїми руками поклала підстілки в мішок і його завинула туди і швидко так понесла, що не встигала думати.

Про те, шшо я ніколи до того, ні після не вкрала ні грами. Ні в голодовку, ні навіть у колгоспі, який тільки те й робив, що нас оббирав. Про те, шшо це мене, сміх подумати, телятко навчило перший раз таке зробить. Бо ноги несли мене швидше, ніж думки. А кралосся легко, так легко, що хутко.

— І от де ти його на кладовищі заховаєш? — запитала я.

Я не знала, що й відповісти, доки телятко в мішку не тіпнулося в той бік. Де стояла свіжа могила. Так із тиждень їй, не більше. А вінками так густо обкладена, аж сам Бог велів між них підкласти сінця, примостити мішечка, погладити його. Й телятко там принишкло так, шшоб дождити до вечора.

Я ледви устигла довчасу — як прийшов на хверму завхверми й побачив, шшо моя Манька вже не тільна, а стоїть і облизує телятко.

— Мня, — подумав він уголос свої думки. Й озирнув отак телятко базарними своїми очима.

— Це той, коли? — ворухнув він до нього оцупчиком товстих пальців.

— Тільки шо, — відповіла я. — Тільки оце-оце.

— Ну, той, нхай, — він подумав про свої пальці.

Й заховав їх до кишені. Потім потоптав кізяки геть.

Де й зіткнувся з бригадиром, який, побачивши його, нічого не сказав. А повирнувся і пішов шше далі.

Водки їм і без того телятка хватало.

Я тоді довше возилася кольо бідонів, шшоб піти звідси найпізніше. Насилу інших переждала. Після цього хутій-хутій до цвинтаря, доки шше не зовсім темно, шшоби не зовсім страшно стало.

І од тільки я до нього забігаю, коли глянь, — шшо таке? Таке їде. Аж то машина.

— Чого це машина кладовищем їде? — питаюся.

— Не знаю, — відповідаю я. — Зроду такого ни було, машини завсігди біля воріт зупинялися, шоб люди далі ногами по цвинтарю йшли.

От заїжджа туди машина й поволі їде. Куди? Та до тої самої свіжої могили, до моєї. От під'їхала, стала.

Двоє вилазять, мішка витягають, кидають. А в ньому шось.

— Невже ше одне телятко? — питаюся я.

— Подивися, хіба телятка такі великі? — відповідаю я, а сама вже хапаю себе за руки, шьогоб не трусилися.

А один ни вилазить, так і сидить за рульом, так і сидить і мотора не глушить. Далі тоді двоє докурили й виймають із машини лопати. І йдуть до моєї могилки. І несуть туди того важкого мішка, тягнуть. Як я починаю розуміть, шього в тому мішку ни телятко, а зовсім навпаки, то я починаю кусати собі руки, шьо таке бачу. Шьогоб не закричати зовсім. Воно ж видно, шо тамечки людське шшьось. Но де хто бачив, шьогоб людські тіла в мішку ховали?

— Ворухністься, — шепочу я.

— Ни ворухністьця, — відповідаю я, хоча сама бачу, шо мішок отак тіпнувся і застогнав.

— Шо ж ти, козьол, — каже один грізно, а голос хвилюється, — не доделав?

— Шчас доделаю, — хотів засміятися інший з них, а подавився димом. Докашлявши, узяв і лопатою ударив того мішка по голові. Й він затих.

Тоді ці двоє стали докурювать. Коли б отой за рульом не висунувся:

— Ну, ви там позасинали, шо, козли?

І всі троє, видно, чомусь дуже хвилюються, так, шо й цигарки їм не допомагають.

От підносять вони того мішка до могилки свіжої, до самих вінків. І отак туди встромляють свої лопати.

Раз, вдруге, ну вінки їм заважають. Тоді отак бирутьця за вінки. І тут раптом звідтіля на них щось як кинеться таке, як закричить!

Так воно крикнуло, шо навіть я була не пізнала.

Шо ж то кричить їм моє телятко і кидається просто на них разом із мішком, у якому воно сиділо. І хоч було майже ніч, а од цього усі вінки з могили розлітаються геть, і звідти починає вистрибувати щось таке темне, таке, шо я з пириляку ни пізнаю свого мішка.

Вони б од пириляку б закам'яніли б, якби не кинулися тікати. Один отак учепившись за лопату, побіг за ворота, але там перечипився через держак і там за воротами впав і вмер. Другий же подавився цигаркою, почав дуже кашляти нею й кинувся через паркан, але зачипився кишенькою за нього, затіпався, а кишенька ни злазить зі штaketини. То він три рази тіпнувся й умер також.

А телятко скаче. І отак-отакечки кричить і просто до машини.

А вона як зорве з місця, як гребоне колесами, як вискочить із кладовища та просто в стовпа! Так шо машина осталась жива, а шофер її убився, бо голова не видержала об кабінку...

... Коса її спасла, ту дівчину. Бо ції троє, вони шо придумали? Вони бирутть із собою в машину закуски, горілку, лопату і їздять нею доти, доки не бачать дівчини.

— Сідай, — кажуть, — дівчино, ми тебе підвиземо.

Яка відмовилася — це була наша поштальйонша, як уже потім на следствії розібралися. Бо вона несла сумку з поштою і не довіряла сідати в незнайому машину.

То вони поїхали далі. Доки не зустріли Ніну з сусіднього села. Вона йшла од траси, од автобуса. Ну, навіщо їй було сідати, коли там іти було які три кіло метри? А воно, дурне, й сіло, і вони її підвезли,

тіко не по дорозі, а в ліс. Там прив'язали, почали по черзі водку пити й закусувати, і по черзі її насилувати. Бо водки в них було багато й закустять, то вони там її довго мучили. Аж поки убили лопатою. А тоді в мішок.

Ну не подумали, шшо в неї велика коса така. Яку вона отак на голові обкрутила шпильками. Якби вони додумали їй косу розпустити, то, може, і вбили б дівчину. Ну вони про це не подумали, а вдарили лопатою щосили, але коса приглушила.

Коли усе село на цвинтаря прибігло й дівчину випустило з мішка, то вона виявилася Нінкою шше живою. Як же дякували мені з тилітком її батьки потім! От. А є ж у нас типер і такі дівчата, які спішать собі швидче косу одрізати. Ну, шшо ти їм скажеш? Як їх одучити шше?

Заручник імперіалізму

От чим, інтєресно, був хороший німецький полон? Тамечки хоч була надія яка, що він-таки коли-небудь візьме й кінчиться. А якщо згадувати, так пошти що й нічого — одне й те ж лісоповал і лісоповал: в холод, у хуртовали сосни ті нескінчені. Яким кінця-краю нема й не жди, як і тим планам, які спускали нам ізгори.

Інтєресніше почалося, коли приїхали п'яні і до зубів озброєні і хитаються наші визволителі. Нєгри такі — ми навіть у полоні таких не бачили. їздять тобі вмазані на великах і хитаються, і не падають, і робити нікого не заставляють — отак ми уперше побачили американську армію.

Почала вона нас годувати, хто живий іще був і підбивати на зраду. Я тоді й сам був думати починав, що мені на Батьківщині положено за полон. Що вирішив піддатися на ворожу пропаганду, яка нам що дня клепала, що в еСеРеСеРі нас усіх за це посадять, як не розстріляють. Я тоді був попався на ці брєхні і вчасно не інтєрнувався. Словом, побоявся, якщо покажуся вдома, то моїм жінці й дитині за це буде по заслугам.

В Парижі я тоді первим ділом узяв і гарнєнько вивчив паризьку мову, бо в них тоді саме почалася післявоєнна відбудова. Роботи тоді було — завалися.

Потім, коли вони всі відновилися, мене вигнали, по тім іще раз вигнали, тоді взяли й ще раз вигнали, після чого вже не брали. Мені довелося обноситися, обірватися, ізголодатися. Бо сказано — доля безробітного в торжестві наживи. Так воно все було, що я дійшов уже до того, що вирішив кінчати його, це таке моє життя. І місце вибрав хороше — у центральному парку культури й відпочинку. Украв хорошу мотузку з-під білизни, уже на дерево її закинув і петлю на голову одягнув. І тут мені як захотілося, як прикрутило побризкати, ну просто страх. Що я тут же, у парку, заходжу до туалета, стою, як дурень, у черзі, доки проштовхався, нарешті, наперед, то мало не помер.

І всі, хто там пристроїлися — на мене косяться.

Значить, справа у тому, що хазяйство у мене, не дивлячись на німецький полон і французьке безробіття, таки не поменшало. Що не стидно ні в який туалет, чи скажімо, в баню, зайти.

Ну от: зробив я оце діло в останній свій раз і аж на душі полегшало. Підходжу я під своє дерево і вже почав на нього вилазити із вірьовкою на шиї. Коли мене хтось за плече торг:

— Кидай це діло. Бо я хочу тобі дещо запропонувати.

Дивлюся: прилишний такий месьє і в костюмі з галстуком.

— Іди ти, — кажу я йому, — отуди.

І от що цікаво — цей, месьє, почувши такі слова, не образився ні грами. Навіть посміхається:

— Роботу тобі пропоную, — каже, — використати тебе хочу.

Тут я уперше подумав, що цей месьє такий на вигляд охайний, що навіть на чиновника може бути схожим — отже, із контррозвідки. Бо він мені тут же признався, що хорошо до мене був придивився і що я йому підхожу. Ну, думаю, контррозвідка — так контррозвідка, однаково, думаю, петля.

Він мене садить до себе на таксі. Приїжджаємо — квартирка у нього... що сказати — такої нам і в трофейному кіно не показували. Й зустрічають, і в ліфті, і на коридорах, і куди ти плюнь — самі лише слуги. Він лише кнопки натискає, а вони бігають, виконують: з мене мірку зняли, натисне — мене помиють і пострижуть, натисне — вже й наодеколонили; натисне — лікарі. Обдивилися, аналізи роблять скрізь. Я навіть поїв під наглядом тих лікарів, щоб багато не з'їсти, бо мені з голодухи вмить кишки могли завернутися. Не встиг я довечеряти, а мені вже п'ять костюмів несуть нових, рубашку, труси.

— А в чому, — питаюся я в цього чиновника, — буде полягати моя робота?

— Полягати вона буде, — каже він, — у тому, що поки що це секрет. А тим часом — осьь тобі слуги, осьь тобі гроші, осьь тобі ця квартира. Словом — живи. Звикай, головним чином, до шикарної обстановки, це тобі в роботі знадобиться. Усе роби, що собі хоч. Але — одна умова: щоби бабів не водив ніяких. Згода?

— Гаразд, — кажу. — Бо моя мотузка в кишені ще й досі ворухиться.

— І щоби з ними взагалі тепер — ні-ні! Ясно? — каже він і так строго на мене глянув.

— Добре, — кажу. — Чорт з ними.

А з чого було вибирати? Уже як попався у контррозвідку, так тепер і танцюй під їхню дудку.

За день-два я обдивився, одкормився, живу. Театри відвідую, кіна усілякі, виставки. А там у них у культурному житті кругом що? Самі голі баби. Куди не сунься. Навіть у ресторані, де я їв — спокійно не поїси, щоб вони тобі перед самим носом усім цим ділом не покрутили. Шматок, бувало, в горло не лізе.

Мені було тоді які двадцять п'ять год. Та ще з перекармом. Одного разу думаю: що воно за робота в мене така, що мені — бабу заборонено?

Во ім'я чого, питається?

Якось у ресторані, одного разу, замовляючи вечерю, я й питаюся у офіціантки:

— А чи не можна мені після десерту замовити вас?

Зараз, думаю, по морді дасть. Або по пиці. Або блюдом.

Вона відповідає мені так, що буде дуже рада такому меню.

Ми швиденько домовилися сходити до неї, я дожидаюся її після роботи на прохідній, вона виходить, я її зустрічаю. Коли мене хтось за плече — торг!

— Ти що, — чую, — забув про нашу умову?

Я обертаюся, а це стоїть мій той самий месьє:

— Тобі що, — питає, — робота наша вже набридла?

Я так кажу: що ні за яких обставин життя неможливо зраджувати рідній державі, що б тобі там на ній потім за це не було. Бо потім через це ще гірше буде. От проявив би я свого часу характер, ех...

— Пардон, — кажу я по-їхньому до цієї офіціантки.

Одпустив її... А сам при цьому аж дрижу: це ж так виходить, що контррозвідці кожен мій крок відомий!

Не довіряють. Ясна річ — документів у мене після полону ніяких не виявилось.

Ну, я й терплю.

Мдя. Я й змолоду не звик був терпіти. Що через цю нетерплячку, слава богу, встиг до війни одружитися. Як знав. Ще й дочку встиг побачити свою.

Попавав по мобілізації в піхоту, потім в артилерію, потім в полон. Коли нас оточили — покінчити із оцим життям не було чим. Гвинтівка нам не полагалася. Не кінчать же його, прокляте, було з гармати.

Як хто не пробував — то я не раджу.

Отак проходить і місяць, і два. А я терплю. Проходить і третій, а я уже й звикся, стерпівся весь, і вже нічого, живу собі. Лише по ночам штани пачкаю. Коли чиновник викликає мене до себе й питає таке:

— Ну, що, — питає, — як воно?

— Спасибі, — кажу, — тільки штанів жалко.

— Невже, — питає, — кортить?

— Як же його не кортіти, — кажу.

— Ну так от: тут у нас є для тебе одна дівочка. Но тільки вона чесна. Нічого вона ще не знала, бо із сильно хорошої сім'ї. От із нею роби, що хочеш — усе. Лише така умова, а може це й наказ: вона тобі, а ти *їй дозволяйте усе*, окрім останнього, ясно? А ти все роби, що сам хоч, но щоб вона мені дівочкой і зосталася. Треба ж її пожаліть — у неї мати в останню голодовку померла. А не то — роботу утратиш.

Ну, то я вже й не питаюся, во ім'я чого, раз така доля.

От везуть мене на таксі у таке ж само шикарне приміщення, що лише тіко стіни в одних дзеркалах.

— Оце, — показує чиновник, — твоє робоче місце.

Дивлюся: кровать.

— Подобається?

— Нічого, — я мацнув рукою — пухова, — годиться.

А сам таємно думаю: що це за дівчина загадкова така? Не дождався, доки вони повиходили. Сиджу.

Ну так от. Приводять, нарешті, до мене цю дівочку.

Я як глянув, так у мені усе й стислося. Красуня!

Років їй сімнадцять, а саме головне, на мене дивиться й посміхається. Я їй налив собі у фужера не глядя.

Ну, ми прилягли. А вона посміхається. На тому дивані. Ну, слово за слово, почали ми. На тих пухах.

Виделувати. Години зо дві. Що вона перестала посміхатися, а навпаки. Бо в неї — груди. Боже мій, які груди — і одна, й інша. Та що там вони — там і те, і те, і все таке. Кров мені вже куди хочеш вступила, мало з очей не вискочить, а ножки! І ножки, і там усе навколо них.

Що робити? Не встиг спитатися я сам у себе, як несподівано, зненацька — як рвону, що ще там на ній оставалося, плювать, я думаю, на умови там різні й заборони різних чинуш, раз він мені ніхто поруч із такою красою! І на роботу таку плювать, бо тут же глузд загубити недовго, не то, що роботу загубити. А вона:

— Мамо!

Бо все збагнула, бідненька моя. Що я вже зупинитися не можу ні перед чим, що там далі було — так це кошмар... Згадувати страшно: ну, цеє діло в неї — пополам і все інше, що та ще лишалася. Вона й плакала, й билася в істериках, потім потихеньку була затихла кругом. А уся там обстановка: подушки різні, простині, наволочки — заляпалися нею геть. Навіть дзеркала. Так що, ну, думаю: виженуть, це вже точно.

— Що ти зробив! — лається потім чиновник. — Я ж тебе що просив? А ти ж що зробив — скалічив дівчину.

— Я ж, — кажу, — жива людина.

Він поскрипів, поскрипів. Ну назад же не вернеш. І кінчилося усе тим, що він вилаяв мене, а на другий день привів таку даму. Солідну, значить, но гарну, страх! що не вигонять, думаю. Так виговорякою їй отделаюся, здогадався я, дивлячися на неї. Що не помилився. Бо чинуша мене про цю даму попередив зарані, що з нею роби, що сам знаєш.

— Тіко не все зразу, а так, потрошку, — каже, — бо у нас культурна країна. Добре?

Отак-от у мене починалося нове життя в їхньому продажному світі. Одіспишся, од'їсишся, гімнастику там зробиш яку, пройтисся вийдеш, до театру чи до кіно білетик візьмеш. Ну, а ввечері двигаєш туди, де дзеркала.

І так на мене таке життя почало непомітно діяти після полону й голодухи, що я їй сам не зчувся, як почав у нього втягуватися.

Настраждався ж...

Що тепер от до мене приведи хоч яку: хоч таку, хоч — таку. Но я починаю підозрівати, що тепер я у них, виходить, як навроді простітут. Отут гранчака «Столишної» смикнеш — і вже не думаєш, а — вперьод!

Но тільки не можу второпати: навіщо ж молода, гарна уся, культурна, з фігуркою, образована, чистенька вона буде тратить гроші, і гроші чималенькі! на якогось мене? Що вона — не може знайти при своїх ділах нормального земляка безплатного? Та їх таких по тому Парижі скіко хоч.

Хоча, подумавши, для крупної, солідной дами я й лучший за співвітчизників. Та при чому, питається, тут невинні дівчатка?

Що ж їм за радість із першого разу? Бо я ж був весь змучився по тих таборах та пересилках. Але не зважаючи на це усе, такий я там оставався, що навіть фашисти про це не підозрівали і їм не удалося поодбирати в мене. Так що я іноді й сам починав уже себе боятися.

А мучимий я був тут виключно одним: «Во ім'я чого воно все?» А у відповідь — лише мовчанка і сміх.

Однак з часом мені попалася одна така мадам, що бачу, що я, чимось, мабуть, починаю їй подобатися.

От одного разу їй удалося таємно шепнути мені, що так, мовляв, і так, ти мені чимось так до душі припав, що я хотіла б із тобою зустрітися, але тільки не тут. І тут треба, якщо твоя згода, діяти нишком, бо вислідять. Телефончика шепоче.

Ясна річ, нишком. Бо шеф мене вже декілька разів безробіттям залякував.

Наступнього дня я виходжу ніби на одпущену мені прогулянку, і так, наче ненароком, до проходящого трамваю — скік. Так, виходить, мене той інтерес мучив, таємниця моя нерозгадана. Що я думав: мабуть, усі ці дами — жони дуже багатих і дуже старих баронів, чи, навпаки, промисловців. Або монашки.

Словом, зустрілися ми з нею і я вже постарався, щоби все було лучче, аніж на робочому моєму місці.

— Ну-ну, — каже вона. — Ти, — питає, — звідкіля це родом такий?

— Звідтіля, — кажу, — з-під Обухова.

Ну, побалакали там про те-се, тоді я починаю підбиратися до головного:

— Я тут у вас не все розумію, особливо деякі речі. Мушу тобі признатися, що мені за цю мою роботу платяться гроші й чималенькі.

Вона сміється й каже:

— Щоб ти не сумнівався — і мені також. І теж — чималенькі.

І от я вже взагалі лежу й нічого не розумію.

— Як? — питаюся. — І тобі? А тоді ж — за що?

— Еге, — каже, — за то.

І назива суму. Я мало не отетерів.

— Поясни, — благаю.

— Ти зараз цього не зрозумієш, — одвіча. — Може, якимось іншим разом я тобі й розкажу, — знущається, — а зараз іди. Поспішай, тобі оно пора на роботу.

Отак маніпулювала.

Ну, я хутень прибігаю, ікри з'їдаю подрійну пайку, запиваючи сметаною, потім горілки «Столишної», як було перед атакою, і вперьод!

А приводять мені інтересну дівчину таку, що по фігурці видно, що образовану, я з нею, сам злюся: хто ж ти тут у мене така? І хто, думаю, я тут такий?

Куди ж це такі гроші дикі пропадають?

І во ім'я чого? Чого? Чого?

— Ой, болить же! — кричить.

— Болить?.. А мені — не болить? Тобі скіко заплатили? Признавайся зараз же мені! Ну? Ну? Ну?

Та — не признається. Мабуть, їй добре заплатили. — Не розумію, — каже, — про що ви таке й кажете.

Ах ти... Що я їй тут зо зла й показав — на руках винесли. Чиновник мені вичитує:

— Ти оці свої жлобські штучки покинь. Випитувати. І пора кінчать уже з калічинням дівчат, це тобі не в СеРеСеРе... Тебе — од смерті спасли? Спасли. Гроші тобі платять? Платять. Мало тобі? Баб тобі, може, не хвата? Можу й підкинути.

— Та не, наче хватає...

— Якого ж ти чорта? Найшов собі місце в житті — ти: бездомний, безродний ти, безпаспортний — і живи! І працюй. А не розпитуй. А розпитуватимеш — вижену назад, як собаку, раз не ясно тобі це.

Ну, я вже й мовчу.

Однак одна думка мене постійно гризе: що це воно за така контррозвідка, га? Питається. Яка буде кидати взаємно нам отакі шалені гроші? Яка їй із цього усього може бути вигода?

Якось я вибираю зручну хвилинку і скритно дзвоню із туалета цій мадамі, що була мені телефончика нашептала:

— Мрію з усих сил, — кажу, — про зустріч...

Вона таки зраділа була! Бо ще не знала, чим це для неї закінчиться...

— А ми, — каже, — і так із тобою зустрічаємося сьогодні. Бо сьогодні, — радіє, — у мене з тобою і назначено ж.

«О! — думаю. — Утям знову тут що-небудь...»

Маніпулірують.

Ну, привозять її до мене. Залазимо на диван і робимо такий вигляд, наче не знайомі. Я умазую подвійну порцію «Столишної», щоби трохи озвіріти. «Ну, — думаю, — а тепера — держись!» Вона до мене горнеться, уся така беднінька, тулиться кругом, бо ще не знає. А я — знаю і думаю: «Ну вже ні, пробачай!» Вона і так, і так, і так. І так, і сяк, розпалилася, біднесенька од того, бо не зна, що її за це жде. Я теж насилу терпів, скільки міг, а потім... Наче з цепу зірвався. І що я їй потім робив за це... вона тільки кричить та проситься. А я — ні! Ні! І ні!

І — ні!

Тоді вже вона розуміє, бідненька моя, що це вже не жарти, і питає мене так:

— Що це з тобою таке сталося? За що ти мене так невзлюбив?

— А те, що ви тут зібралися всі розумні дуже з мене дурника робити взялися. Маніпулірувать! Признавайся — ну! Що це за робота в мене така? Що це за така контррозвідка? Хто тут кому гроші платить і накази роздає?

Вона, дурнесенька, надіється одбрехатись, одпроситися, а я їй — не вірю! Не вірю! І не вірю! Тоді вона бачить, що зі мною такі жарти не проходять і починає мені розповідати:

— Я виросла, — почина вона розказувати, — в пристойній, забезпеченій сім'ї. Такій, що познайомилися ми з одним буржуа. Так, що дійшло у нас діло до весілля. І в результаті чого одкривається моя повна холодність до цього діла.

— Ну, тепер, — каже буржуа, — звернемось до лікарів.

Звернулися. І вони лікували, лікували, й окроми того, що гроші взяли, нічого не вилікували. Виправдовуються тим, що тут медицина теж безсила.

Тоді мій буржуа, раз таке діло, кидається туди-сюди по знайомих, по ворожках — і не помага ніщо. Бігали ми, бігали...

Доки хтось йому не насовітував одну думку. Що якось він бере мене й нічого не каже, і приводить мене ув один ресторан. Народу там зібралось — п'ятьма, так як не в ресторані, а якій їдальні. Що один на одному сидять.

— Куди ти, — питаю, — мене привів? Не міг у Парижі знайти місце помалолюднішого?

— Сиди краще, — зара визнаєш. Що ми, голодні? їсти сюди прийшли? Бо тут сьоні виступа рускій ведмедь. Ну, словом, зара сама все побачиш. Тобі самій, — каже отак із притиском, — буде дуже корисно це.

Я нудьгую, беру те меню, і воно випада мені з рук?

Блюда не особо які і їх так щоб не дуже багато, зате, скіко в Парижі я живу — цін таких я не бачила.

— Це шо, — питаюся в свого буржуа, — найдорожчий ресторан ти вибрав? Ми б могли й не так дорого повечеряти, зате набагато швидше в любому іншому місці.

А він на те — мене й не слухає. Ну, ми сидимо, їмо, що там є, а усі навколо тільки й роблять, що хвилюються чогось і вечерю не доїдають. І нервуються.

Бо одна стіна в ресторані тому — така наче типа скляна, але не зовсім, бо подзеркалена наче. Велика така. А всі, хто з цього боку до неї сидять, удивляються туди і наче кожен чогось жде.

І звучить музика така, й за дзеркалами тими вмикається повільно світло, і тут я почала здогадуватися, що вони виявилися прозорими в один бік. І отут я вперше побачила тебе, ти там сидиш і когось ждеш, і хвилюєшся. Тоді приводять до тебе молоду невинну дівчину. Таку сімнадцятилітню. Ви там з нею годинку-другу поборюкалися на пуховому дивані й подушках.

Доки ви собі борюкалися, а я відчула, нарешті, в собі, якісь незнані мені такі бажання.

А ти там, за дзеркалом, раптом як настрибнеш на неї! А вона й заплаче, і ридас... Словом, відчула я, нарешті, все, — і ми швиденько додому на машині.

Так, що отут, у машині цій, я й ощутила себе з буржуа жінкою як слід. А потім, приїхавши, ще раз. Так сильно, що в наступні дні ми кожний раз повинні сідати в автомобіль і їздити туди й назад, до ресторану. Їздимо ми, їздимо, і все, здавалося б, хорошо, якби в мене постійно перед очима не стояв ти.

Як ти там на неї кидаєшся, як ти її там повергаєш.

Що я потроху й почала шукать своїми каналами шляхи, як би це до тебе сюди потрапить. І, нарешті, знайшла, і коли ми після довгої розлуки зустрілися, то треба ж такому трапитись: серед випадкових відвідувачів ресторану опинився й мій чоловік. Мій буржуа! Сидячи в ресторані, й зруйнувалася моя сім'я, з такими труднощами яка була відновилася. Я втратила тепер усе. А ти хочеш забрати в мене останнє, так пожалій же мене за це!

— Брехня! — закричав я так, що вона вмить втратила ту свідомість, яка в неї ще лишалася. — Ето лож! Не може такого бути!

Я аж підскочив, почувше усе. Потім зіскочив, підбігаю до дзеркалів: дзеркало, як дзеркало. Но про всяк випадок беру стулку я і — грюк нею!

Важко, мабуть, у це повірити, але стулка та пролітає крізь усі зображення намного далі туди, де в напівтемряві сидять цілі натовпи народу й спостерігають на мене...

Я по другому дзеркалові тумбочкою — раз-з! Тільки бризнуло. І знов я пред'являюся перед багатотисячними натовпами народу. Я побив там усі дзеркала, які тіко були, щоби знищити ту ілюзію, яка мене оточувала і в якій я задихався — і виявляється, що на всі чотири сторони світу — по ресторанові, де сидять такі само французи, возбуждзоні, як на футбол на мене дивляться, крізь біноклі посміхаються.

Я — як вискочу, а вони як засміються! Що я вмить роздрочився, як тигр. А вони — пальцями на мене показують... І в цю мить усе те горе, усі ті гіркі сльози і гнів, що накопичилися в мені за часи німецького полону та французьких виселок — вирвалися небувалим проривом. Тоді я як накинувся на кого попало, а вони взяли і вмить збагнули, що жарти скінчили ся — і тікати! Так дружно, що багато в дверях і потовклося, особливо з тих, хто дами.

— Що гади?! — кричу я. — Злякалися?! Дивіться ж — куди ви? Страшно, так?

Саме тут на мене навалилися офіціанти, скрутили все й понесли до чиновника.

— Ти що ж це витворяєш?! — біситься він. — Та ти хоч поцікавився би спочатку, скільки одно таке дзеркало варте!

— Винуват, не встиг, — кажу я.

— Завтра і встигнеш, як вищитаю з тебе! Такі мені фокуси встраювать. Я — виганяю тебе! Аріведерчі!

Я знову опиняюся на вулиці. Без документів, без прописки.

І почав я от що. Своїми каналами наводить відомості про ту сімнадцятку, дівушку ту, невинницю, саму мою першу тут (що в неї матір у недавню голодовку вмерла була). Бо вона в мене постійно перед очима стоїть. Так що потроху я визнаю, що після того нещасливого для неї випадку вона опинилася в психічно-ненормальній лікарні.

Я обнаружив її там, виписав і почав лікувати особисто ласкою й ніжністю і домігся того, чого не могли лікарі й медикаменти — тобто вернув її до розуму. І от вона давай до мене тепло відчувати більше саме за це, й ми одружилися з нею. Боже, як це мило мати сім'ю. Котра тебе і жде, і ніжить і на все за це для тебе згодна. Що я так на цьому розслабився, що незчувся якимось і сказав:

— А пам'ятаєш ти той страшний випадок, що був колись із тобою серед чотирьох дзеркал? — візьми й ляпни їй я, дурень, що вона й підняла до мене отак очки. — Так то ж я тоді був, моя дорогенька...

Навіщо я про оте забуте бовкнув? З нею тиждень проживши, як будучи чоловіком і жінкою. Мабуть, тоді керувала мною хвастливість розповісти, що я побив усі стосунки із тим життям, побивши усі дзеркала. Що вона знову втратила свідомість, а потім розум...

Я знову лікував її, чим міг і так, і сяк, однак ласка й ніжність вже не допомагали, як колись. І лікарі, дізнавшись про це, заявили, що тепер уже на цю хворобу я й медицина вичерпали усі свої ресурси.

Однак я продовжував курс лікування й робив це доти, доки в мене була надія. Але грошей у мене виявилось набагато менше. Бо я ж змушений був тій контррозвідці за її дзеркала заплатити за кожне, що був у припадку гніва розбивши.

Оддав я біднесеньку мою назад у лікарню, цього разу — назавжди. А сам, звідти вийшовши, опинився на вулиці. І почав тинятися по біржах праці. І хоч ходив я туди кожен день, ніяка з них на роботу до себе мене не бажала брати. Сказано — криза. Особливо з одежею, бо я нею обносився й обірвався так, що мені соромно вже

було в ній показуватися на біржу праці, не кажучи вже про те, як я страшно весь ізголодався.

Що вирішив я кінчити з ційой такою канітелью, іменованою пишним словом «життя». Зрізав у одному дворі віршовку од білизни потовстіш і йду у парк культури й відпочинку й приходжу під ту саму вербу. Хорошо! Тут, у заграниці, це тобі не у вітчизняній артилерії, де нема чим на себе руки наложити.

Тільки-но я накинув петлю собі на шию і починаю накладати на себе руки вже, а хтось за плече мене — торг!

Повертаюся я й дивлюся крізь петлю — і хто ж це міг тут бути, а це — той самий мій чиновник.

— Чого тобі, — питаюся, — отут треба?

— Мої агенти і сам я особисто, — каже, — з усіх ніг позбивалися тебе по Парижу бігать шукать. Оце, — показує він на дерево вербу, — була моя остання надія тебе зустріти. Кидай його, ходімо вп'ять же на роботу.

— Так ти ж зі мною порвав контракт, ти хіба за був? — кажу я і знову лізу в петлю. — Яка вже тут в біса робота.

— Після того дикого припадку, коли ти даму усю скалічив, а дзеркала погромив так, що й публіка у дверях потовклася, — одбою тепер од неї нема! Що тільки тебе й потребує, бо ти тепер на них освіжаюче дієш. Ми їм виловили в Африці справжнього дикого дикуна і шамана індійського виписували, но народ ув один голос вимага руського ведмедя, бо дикуна, тільки що дико кричить. Окрім збитків, ніякого прибутку нема, глядачі не відвідують, а податки підвищилися, якщо ти не вернешся, я сам отут поруч повішуся, дай мені швидше цю петлю.

— Гаразд, — кажу, — пожалію я тебе на перший раз. Лише при одній умові: щоб ти мені гроші усі до копійки за ті дзеркала, що були вираховані, повернув назад.

— На все згоден! — каже.

Ну й почалося в мене нове життя усе те саме від початку. Але я тепер уже знав, хто вони такі і в мене не було того почуття обманутості, що я простітут.

А — навпаки. Що я мстюся в їхній особі за попльовану мою долю. І таке це сильне почуття було, що і молодих, і старих дряблих, і худих яких, і товстелезних, і зовсім нормальних — та усіх!

Бо я ж в лагерьях настраждався, ізстрадався геть увесь. Скільки, було, я на тих нарах одних переміряв був... Шо тепера втягнувся весь

у це діло, як у який наркотик. Уже й мої розтіпані нерви без оцьоного самого й заснути не могли. Так, що декотрі із дамів не видержували. А на місце постраждавших тут же приношувано нові сили. Що про них згадувати? Вони ж за гроші, фактично, страждали, а не за мене. Не те, що я.

Хоча приємно й згадати, що я, мабуть, багатьом із французів поміг відновити сім'ю своїм особистим прикладом. Як, наприклад, отійою мадамі і її буржуа.

І таке інше. А головне, що я тепер ні в кого не потрібний був питатися: во ім'я чого?

Пив я для такого діла тільки горілку «Столишну», а на харчі виписав собі четвертий раціон ікри — два чорної, і два червоної, — за шкідливість виробництва. Бувало, як гляну іноді на етикетку на пляшці — так у мене й сльоза навернеться на око, згадуючи про втрачений світ. Бо як насправді бачу, що цей продукт там десь робиться нашими трудовими руками. В такий день я страшний був, клієнтка на раз могла бути травмована — держіться, гади! Що я по тім у цирках тих французьких виделував, які атракціони з фокусами дресировки — страх і згадувати!

Кого пошкодив, а кого понавчав такому, що тепер не мій чиновник їм, а вони йому любі гроші давали, аби він дозволив до мене підпуститися ще півраза.

Справи мої таким чином процвітали, чинуша кілька разів робив мені надбавку в зарплаті.

І все б, здавалося, гарненько.

Но тут саме почина мене туга неясна сушить. А тут іще постійно оці етикетки, куди не глянь... По нашій державі сумував. По сім'ї! Що вже не можу нудьгу цю страшну заглушити ні ікрою, ні спиртним, ні бабами...

Бувало, дивишся, дивишся на неї, як вона тобі кривляється тут у обіймах — і така туга підступає під серце. Що я почав таємно слухати радіо. Бувало, припхаєшся пізно з роботи, а сон не йде, тихесенько надінеш навушники і слухаєш, слухаєш їх. Які там у нас успіхи тепер, які де досягнення, і гордість за нашу країну так і піднімається, а німа печаль під душу самісіньку й підлізе.

І от одного разу, не витримавши я таких мук, стрибаю таємно у трамвай, одриваюся од їхнього таємного нагляду — і прямиком прибиваюся до нашого посольства, проникши на його територію. Падаю там їм у ноги:

— Приймайте мене назад, чимшвидше назад! — кричу вже не своїм голосом. — Бо вже не знаю, що я собі за це зроблю!

Вони питають:

— А во ім'я чого ми повинні тебе назад приймати?

— А во ім'я того, — кажу, — бо хочу принести жертву, якою іскупатиму свою вину!

— Документи в тебе які zostалися? — питають.

— Нема документів, — і плачу.

— Так може ти який-небудь шпигун? Звідкіля ми знаємо?

Тоді я кажу:

— Ось же мої документи, — і вивалюю на їх стіл валюти два мільйони. — Інших, — кажу, — документів я не маю! Простіть, — кажу, — якщо є така можливість. Бо я жінку свою — зміняв, а державу — ніколи!

Ну, вони довго між собою вагалися і вирішили мені в останній раз повірити. Після того запакували мене секретно в дипломатичну пошту і повезли на рідну землю.

Так що тепер я скупаю провину у тайзі. Спершу, чого гріха там таїть, нелегко це мені прийшлося, бо я од лісоповалу був увесь одвик при тому чиновникові.

В тім капіталістичному світі був сильно розбалувався на легких харчах, це й зрозуміло, ніхто б отак просто того не витримав, щоби без наслідків, як я; іноді, буває, впадеш на нари у вільну хвилинку й згадаєш усе те колишнє чуже своє життя, наче якийсь, їй — богу, дурний сон. Бо, буває, як уявлю собі, в що вони могли перетворити мене в Парижі, якби я вчасно не повернувся — страх навіть і подумати!..

Яблука з райського саду

Був у нас в селі такий Матвей, якого ніхто харашо не знав. І не тому, що він був приїжджий до нас на сезон созрівання яблучних садів, а по причині того, що знатися з ним боялися.

Бо він був начитаний на таких книжках, яких я лічно бачив. Такі вони були умні, що навіть переписані ним цілком і повністю вручну. Може, мені за це ніхто не повіре, бо книжку вручну переписують тільки пісателя, але всі вони роблять це до того, як вона

стане книжкою. А от яка, інтіресно, книжка може собою похвалитися тим, що її переписувано після?

Так от, несмотря на це, він мав їх таких аж декілька штук... І всі в товстих загальних зошитах, товстіших за самі ті книжки. Такі, де все було записано нащот життя і як ним треба жить. Особино по відношенню до інших людей, які теж жилають ним жити.

І от, щоб йому, Матвею, це легше було робити, він почина ізучать єдіноборства. Такім образом, що достіга в них результатів, які він достіг спочатку путьом радянського бокса, а потім уже по-китайськи, по-японськи і по-тайванськи. І од чого він став сам собою такий жилавий кругом, такий крєпкий скрїзь, де тіко можна. Що йому аж, нарешті, стали нужні ці самі книжки, які б пояснили йому, для чого він такий сам собі нужен.

Це вони підказали йому найти собаку, яких ми навіть по тілівізорі у міре животних не бачили. Вона була, як теля, у тому смислі, що завбільшки. Але б я краще із любим телям бодався, аніж з отаким псом.

Чорним таким скрїзь, що й навіть у пащі, де був лише красний язик. Словом, цей собака виявився ще більш жилавий, аніж його господар. І хоч книжок він тих не читав по причині собачої неграмотності, однак міг би посперечатися з будь-ким начитаним у плані єдіноборства.

Підчинявся він лише Матвейові путьом тайно іздаваємих через свисток сигналів і, окрім них, нічого, що б положено було знати собаці, жилать не жилав.

От яким путьом об'явився в нас у селі цей сторож охороняти колгоспні сади од колгоспників. Що мені особисто не вдавалося ніколи, хоч я був на них на ставці охранныка. Не получалося! В період цвітіння, чи почкування в мене це ще якось виходило. Чого нізя сказати про мене в період, коли дозрівали плоди яблук. А особино груш. Рішить цю проблему в правлінні колгоспу удавалося лише путьом Матвея. Який би рішив цю проблему і без свого барбоса. Так він усіх нас налякав, носясь із дикими китайськими криками між дерев, нанося їм удари чим попало, включай сюди навіть і голову. Бо він, відімо, представив для себе і собаки цей сад у вигляді полігона, де осушцствляються його усі мечти, переписані ним із книжок. До такої сили, що навіть недозрєвша зав'язь, содрогаєсь ударами, рясно осипала землю. По якій слідом мчала тїнь, чорной молнії подобна,

його дресірованої собаки, радуясь на свого хазяїна, що він такий ловкий.

Наші хлопці почали обходити його сторонкою, особино в магазині. По причині свого одтока із села в місто. Тобто, своєї малочисленості, яка робиться щороку ще малочисленішою. Такою, що навіть наш бригадир і то спасався й навіть не питався із Матвейом роздавити флакона, як тіки взнав, що той весь час про щось записує в товсті зошити...

Та в кожного пропадала охота мати з ним справи.

Варто лише в край ока глянути на його жилаве лице.

Тепер добавить ще до цього лица отого собацюру, дога по національності, на яку жодна наша псина сільська побоялася навіть писнути, не те що гавкну ти, поховавшись при одному приближенні хто куди. Так тихо, що цей беззвучний ужас поволі передався і їхнім двоногим односельцям...

Ну тут була ще одна причина цієї історії, а саме: страшна нужда в смислі бідності. Усіліна ростом цен налоогообложенія. Яка рано чи пізно мусіла зіткнутися з оцим новим сторожом колгоспного достатку.

Матвій же, начитаний многого із книжок, ним же списаних, дуже дивувався, що не може постигнуть: ну чого він, такий класний, такий столичний, а не знаходить у жінках ніякого одзиву. Навіть у тих, хто сільського фасону. Незважаючи навіть на свою кругом жилавість. Та ще й у нас, у селі, де котірувалися куда менше жилаві і по віку менше молоді дядьки, яких ставало кожного сезону менше по причині загибання сільського господарства.

Це було й мені дивно. Особино тоді, коли до мого куреня й забреде, не буду казати хто, яка-небудь доярка погомоніти по причині взятої на фермі банки молока чи сметани.

А до нього — ні-ні. Хоч він уже був тою сметаною переповнений. І накидаємий на самописні книжки по три рази, жаждая ответа по тій причині, що там його не було.

Не було його навіть серед наших місцевих алкоголічок. Так вони його, по-відіму, поважали, що од одного його вигляду ставали тверьозі.

І от він окончательно почина дозрівати для цього. І сад також, лише яблуками. Куди вдень колгоспниці приходили робити на колгосп, а вночі — щоби трошки попрацювати й на себе. В смислі

яблуків, яких оно сила-силенна пропадає, розбиваяся об землю, гниючи.

Це, мабуть, у тих самописах він начитався, що в такому случаї не пора бігати із японськими криками, а тихцем собі підстерегти яку порушительницю і, на цькувавши собакою, справедливо наказати за це. Тим, що завжди носить при собі кожен нестарий мужчина. Щоби вона кричала по-японському, чи по якому хоч, запугана предварітільно собакою, яка своїми гарчаннями й гавканнями глушила не лише її воплі, но й навіть страх, тим гавканням визиваємий.

Так продовжувалося не часто, але доволі й не рідко. Особино перед хорошими святковими базарними днями. Особино, коли дозрівали ранети «Слава побідителя», виведені для того, щоби нагадувати салют перемоги. І ріс він у самому опасному місці — найдалі од сусідньої лісопосадки, у якій було зручно ховати велосипеда для швидкої втечі, для врятування своєї нічної жіночої добичі.

Но в случаї з Матвейом та лісосмуга не захищала, бо він умів бігати садом, не стукая по ньому своїми кінцівками, включаючи в них і голову, а дивлячися нею, куди окривається порушник, особино, якщо він — порушниця нестарої статі.

І хоч я людина невіруюча, но він мені якось признався, що у цьому саду він себе відчуває змейом-іскусітельом благодаря яблукам. Но я допускаю даже, що він потім ощуцав себе і Адамом. І навіть лічно й богом, це коли, поваливши яку нічну тітку, він досягав їй свого й, наконєц, взривався отим самим салютом із яблук...

Так продовжувалося кожен сезон, бо начальство за це дуже уважало Матвея, що він уберігає багато колгоспного добра. Якого колгосп однаково збирати не встигає. Однак для чого потрібна чітка охорона, бо тут охоронявся не сад, а щось набагато боліі важне.

Ну, це все приказка була, бо казка наша про зверя.

Який прокидається у фруктовому лісі, іминуємом садом. Саме в той момент, коли його вкус досягає урожаєм. І цей хишник польує тайну неразглашонності проісходящого по причині людського позора.

Про яке, надо сказати, усі, навіть ті, хто ніколи не був під Матвейом, однак здогадувалися про це. Позора — для женщин як воровського за яблука, так і дамського за ті дині, кавуни, сливи, словом, що в кого з них достигло за пазухою. Но лише уговор — аби

воно не було переспілим для Матвея. Доведшого себе до такої степені полювання на цих нещасних, що потім він міг спокійно знову цілий рік терпіти, вичікуючи на новий садоводчеський сезон.

Одного разу його починають турбувати маленькі такі акуратні сліди. Жіночих тухвель таких, які йому отут ще ні разу не попадалися в руку. Такі, які можуть бути лише з юного суцтва, бо суцтво старшого віку зроду не полізе у такому взутті в заперщонне місце. Вони є кругом, і кожні кілька днів повторяються. А вещественних доказів нема по при чині того, що вони у вигляді яблуків і виносімі з міс ця злочину.

І звідки? Із найсортівіших дерев. Преступніца наче знала, з якого дерева надо брати плоди, а з якого ні.

Не міг зметикувати Матвей, що ця загадка рішається дуже просто. Оскільки вона була научена дуже добре лазити по деревах, чим обривая сліди, таким чином недоступні вночі для собачого нюха. А тим часом скриватися в зовсім протилежному напрямкові од посадки. Збивався Матвей, бо вірив, що жінки ніколи по деревах не лазять, бо вони ніколи свого часу не були для цього хлопцями. Він усиляє свою охрану — і знов — сліди є, а нарушитільніци, молоді, юної при цьому, каблукастої такої — нема. Ї ця загадка виявилася для нього набагато хитріша, ніж він привик.

Так що усе це похожим стає на казку, де Іван ніяк не зловить свою Жар-птицю, яка похищає при цьому його яблука чародійні. До такої степені, що він поклявся перед своїм барбосом, що виловить хитрунку.

І не лише виловить, але й...

От він на обкладинці свого загального зошита пише нову мудрість. Лише бере її не з чужої книги, а зо своєї лічної голови. Ї складає графік нарушення тими каблучками сада. Який точно совпав з діжурствами в поліклініці медсестри Таньки. Но він про медчасть ще не здогадався, а вичислив точно, коли неізвесна незнайомка точно прибуде до указаних дерев возобновлять свої діявствія.

Ці дерева мали ту особливість, що їх Танька, ще будучи школяркою під час нескінчених суботників і недільників, безплатно вкалуя на колгосп, чим прививая собі любов к труду, лічно сама їх посадила.

Будучи дівчинкою меткою й любознатільною, вона їх прищепила. Причому так вдало, що вони стали найсолодкішими на увесь колгосп.

Одно тільки біда, що дівчина по завершенні школи їздила у столицю поступать у той університет, де вчать на садоводку.

— А навіщо тобі це? — запитали її там.

— Я селянка, у мене це в крові, я дуже вдало посадила й прищепила сорок дерев, тому в мене така любов к труду.

— А докажи!

Не могла вона доказати, бо привезти й показати їм оті свої дерева вона не зуміла. І її отвьоргнули.

Да навіть якби вона й мисль допустила про надання університетові дерев у вигляді доказатільств, то який бригадир із Матвейом її до такого дерева з лопатою підпустять? Шо ти! То вона вище коридорної медсестри в науці ніколи й не піднялася.

Підіймалася вона вище й вище по стовбурові туди, де сонце найяскравіше просвічує плоди, од чого вони стають налівнішими за нижні, і, здавалося, випромінюють у темінь листя те денне тепло й світло. І так вона цим ділом, відімо, захопилася вся, що незчулася, як внизу виник жилавий чоловік. Ледве здержуюя при цьому свого лютого тельонка.

— Ну шо, сука, тут ти попалася?

Чує вона і мало не падає вниз зо страху, коли уявила, що буде межі нею й тим псом, у смислі його зубів. Опомнилася вона од полного ужаса, а ще од того, що вспомнила, що собака, який би злобний він при цьому не був, а однаково лазити по деревах не вміє.

— Дядінька, не троньте мене собакою, — по-справжньому, від усього серця попросила вона.

— Іди, сука, злазь. А то в тебе тут виход один — там, де в тебе вход. Або ти мене тут удолітворюєш, або я тебе тут ловлю на воровстві усією строгостью закону.

— Дядінька, я ще маленька, — хотіла заплакати вона, так він не дав:

— Малінька? А оно срака в тебе твоя почімусь не така!

Яблуні колгоспні мають ту развесисту особливість, що перескочити з дерева на дерево не удасться, бо це не джунглі, а сад. Тобто, спасатися за допомогою свого таланта лазіння на каблуках по деревах не получится.

— Ну, давай, давай, красавіца, злазь. Ти ж моя мармулеточка... Здобнінька ти моя.

— Я?..

— Шо це знизу, ласточка, так харашо видать. Ти мені така приятнінька. Ну ж, не тягни міня!

Лише тут вона осознала свою головну помилку, що полізла на яблуні у платті, а, не хотя би, у спорткостюмі. Який має ще одну перевагу у смислі своєї тьомності. А плаття не затуляє її ніскілечки од проглядування знизу вплоть од каблуків на ногах до самих їх до окраїн, тобто значительно вище наливних литок, включая й труси, куди хоче устремляться поки що взором самотній Матвей.

Бо ноги селянок мають ту особливість, що вони значительно загорівші нижче платтів, а чим далі, тим вони світлішають до совіршенної білизни. Під тим абажуром платтячка, яке не прикриває, як должно, а лише навпаки, наче одсвічує те істочаїме тепло девіч'їх ніг. Так що Матвейові враз пригадалася дражнилка, якою маленькі селюки доймають старших дівок по причині того, що доймати їх чимось боліи суцтвенним ще не можуть:

*Стоїть дівка на горбочку,
В неї видно крізь сорочку.
Подивися, Герасиме,
Яке світло негасиме!*

— Ну, чи ж довго ти там, сука, не надоїсть? — не стерплявся він, відчуваючи, що в нього на одну жилу стало більше.

От хто істинний звір!

— І ти будеш довго мене, сука, іспитувать? Пржеде чим злезть? — починає він їй показувати свій справедливий гнів за це, для того й поставлений тут на сторожі інтересів.

— Га? Я, кажецця, питаю? Злізай, суко, щоб я заліз на тебе, таку суку! — не здержав ся він.

— Дядінька, я согласна слезть і я согласна, тільки ви за це прив'язіть свого собаку. Бо я його такого дуже боюся, — мало не плаче вона, бо зрозуміла, наконєц, що тут їй єдиний тільки шлях — униз.

Матвей швидко поніма, що цей собака буде заважати не лише їй, але і йому лічно в любом случаї, і, хоч він сильно й матюкався по собачому гавканнями, прив'язує його міцно до сусіднього стовбура. Щоби лише звідти він міг наблюдать за своїм хазяїном, як він уміє осуцествлять над дівчиною свій справедли вий гнів.

Дівчина Таня під час цього спритно спускається вниз, хапая ящика, одного з тих, яких так безліч валяється колгоспними садами, і якого вона, певно, не раз уже й заповнювала достиглими плодами під час денних робіт у саду, і кидається з цим ящиком на Матвея, який не чекав од неї такого повороту, удари ж ящиком, до якого за свій короткий вік так звикла проста сільська дівчина, полупають ув ньом сильнейший одклик у виді болі. Бо про ящики у системі ідиноборства ні в одній ніде нічого не було записано...

І коли він уже сам почина наносить мощні свої треніровані удари руками й ногами, включая й головою, то вони не помівають, що з одного кінця ящика дна нема, а лише з іншого є і тому усі провалюються туди в пустоту ночі.

Но в то же врем'я ошущая часто замість тої пустоти міцне угловате, оббите жестью днище ящика. Це тоді, коли той ящик негадано виникає із тьми наносімими ним ударами й достігавши спалахів у його очах, од яких вони не можуть привикнуть до тьми, із якої густо сипляться все нові й новіші. В той час як Тетяна, як медпрацівник, чудово знала, де в чоловіка може знаходитися голова, знаходила її із усіх сил ящиком. І її колишня дівоча безпорадність на дереві перетворилася на безсилу ярость столичного пса, прив'язаного до того сусіднього дерева, якого він не може поводом люто вирвати, а лише дико гавкати, вона ж їй передається назад у вигляді споконвічної образи за себе і за цей сад, За цей колгосп із цією лікарнею, яку й фершалським пунктом не назовеш.

За цю пахущу ніч, обважену спілими плодами, які, зачувши удари знайомого ящика, і собі почали ударяти, падаючи об траву і об землю.

Словом, Танька почала гатити його не лише ящиком зверху, але й гострими своїми тухлями знизу, іпользуя для цього усі свої ноги на них. А також знання медпрацівника, який хоч і був ще дівчиною, але знав, де в кожного чоловіка знаходиться те, куди можна ударити ще, крім голови. Бо вона вже геть була зайшлася тим справедливим жіночим плачем, од якого нема порятунку ніякому чоловіку, яким би жилавим він до цього не був.

Отут він, видно, відчув спалахи не тільки з голови, й зробив останню свою помилку: замість того, щоби падати попід оте дерево, де вірно рвався з поводка волкодав, що не може видрати із землі коріння, сторож почина падати садами у зовсім протилежний цьому бік, який не рятує його од гострих ударів гострого ящика. Падає по

черзі на всі дерева, що були теж ударами, лише не тренувальними, як раніше, а з усього розмаху. Тому сад відповідав тугими яблучками, сиплячись дрібно ними крізь свої пахощі. А, особливо, підкочуюючись під самі ноги Матвея, що підбивало його з рівноваги дужче, аніж настигаючі його повсімесно каблучки вездесущої Тетяни.

Собаковод, по-відіму, й не підозривав, що Танька знає цей сад краще за нього. Що вона пам'ятає тут кожне деревце ще тоді, коли жодного з них тут не було. І що ця заплутана географія має в своєму центрі сторожку, якою гордо іменувався курінь, лише за те, що там навколо валявся різний іржавий реманент у вигляді сапок, грабель та лопат. Яку вона й вибрала і перший же удар так сильно рвонув Матвея у темряву, що він зміг, нарешті, одірватися з неї накарачках і тим самим заховатися в густий кущ живця.

Де тихо, по-японському здогадався мовчати там по-китайському, хоч у нього по книжках ніколи про таке не писалося.

Чого не скажеш про пса, який був тут єдиний на весь сад, хто ще продовжував люто гавкати. Не знайшовши ніякого Матвея, Тетяна побігла до собаки і за третім ударом лопати замочила його на труп.

Коли розвиднілося, дерева побачили дивовижну картину: як до найсмачніших із них ішла незвичайна процесія у вигляді жінок, які несли хто порожній мішок, хто корзини, а хто й лантуха. Передувала усім цим їм не хто інша, як коридорна медсестра Танька.

І хоч вона вже була зовсім без лопати і без темряви, Матвей одразу упізнав її. Він щойно за лісосмугою поховав свого відданого собачого друга, і ця робота, невелика для чоловіка, виснажила його геть.

— Здоров, сука, — привіталася до нього Танька.

Він хотів відповісти, але не знайшов.

— Чого став? Ану, сука, бери оці лантухи, — наказала вона.

Жінки позад неї не впізнавали його такого. Він виконував, причому мовчки. Повзаючи по траві, піднімаючи до лантуха збите ним за ніч.

— Ти, що, сука? — мовчки сказала вона. — Ти що падаєш насипаєш? Із дерев вибирай.

Жінки ахнули. Бо, якби не були такі налякані Танькою, через те, що були дуже налякані Матвейом, що мало не зверталися дехто до фершалського пункту.

Тому вони жодна не повірила своїм очам, які бачили, як він висипає з лантуха, нещасно озираючись. Жінки, усі, як одна, не

хотіли упізнавати його не лише тому, що доводилося стикатися із ним у суцільній темряві саду. А тому, що він уже зовсім не був схожий на двоногу істоту, а, здавалося, так назавжди й застигне на чотирьох.

Розповідь прораба

Ходять різні люди вулицею, коли бачать: із сімнадцятого поверху починає падати дитинка, годків їй так три з половиною, не більше. А вона вже падає, що навіть батьки в це не повірили.

Особинно в те, що хоч вона й зовсім маненька була, а сказала вся жива. Безо всякого тобі синяка чи якого ще порушення. Чому причиною послужило дерево, а потім кущ, прийнявший усе на себе у смислі удара.

Так от: наша історія болі нівіроятна. Бо вона про дорослих людей. Не в понятті їх падення на дерево, чи кущ, — а в значенні падення зовсім інших, болі губітільних.

Бо один чоловік грав на електричній хвізгармоні.

Ну? А схибнувся він не на ній, не на віолончелі, чи ще на якійсь музиці, а на зовсім посторонньому предметі, який є в кожній нормальній тьоті. Но є такі любітілі, які б вимагали, щоби цей предмет у неї був всевозмождно більших розмірів, здоровеннійший, вплоть до самої його неможливості. І всячискі собі хотять таких тьотів, ненормальних у смислі предмета, а іменно: таза. Таких нещасних жінок, які часто, може, страждають од безобразія своєї задньої кінечності телостроєнія. Бо в цих таких ненормальних любітілів до всяких інших жінок не возникла ні любові, ні чого іншого.

От цей хвізгармонщик попадає із концертами в село, де влюбляється в наречену. Не в свою, яка стане за це його дружиною, ні, а в нівесту зовсім іншого тіпа. Голови колгоспу! По причині гуляння ним із нею весілля, пригласа, нічого не подозреває последствий, такого от музиканта, не здогадуючись при етом, хто він є насправді.

І, будучи пригласонний у смислі музики як столишний музикант, він, замість чесно одіграти усе, як йому положено, почина заніматься зовсім іншими ділішками, в смислі смотренія на нівесту, но не там, де положено, а значительним образом ніже. А коли вже

вона хоче танцювати, він, тіряя собствений стид, через що починає грати красиво, як нікада до того в житні не грав. Що це помітили навіть гості, які вже тут три дні не хотіли нічого помічати, навіть одне одного. І навіть нівеста, й та була потрясьонна чувствами, які возникли в їй у понятїї музики.

А той музикант вже до того потіряв сором, що коли нівеста, уся-уся наслухавшися подобной музики, пішла подихать на двір по нужді в туалета, то він уже, виявляється, давненько її там піджидав. І на стільки він сказався перед нею убідительний в смысле страсті, що вона забула й про своє весілля до голови колгоспу, і навіть чого вона сюди прийшла — до такої міри, що один кум, який случайно теж вийшов у це саме місце, винуждений чимдуж швидше, забуваючи про все на світі, бігти назад у хату к жениху й бистринько розповідати все, що йому довелося пере жити, побачивши таке на свадьбі на власні очі по дорозі в туалет, що там зараз виделує нівеста з музикантом, а особинно, що музикант виделує із нівестой.

Од чого усього той жених, хоч і будучи п'яним, а сообража вхопити вила-трійчата, щоб ними за це заколоти кума, аби той більше ніколи не смів на його свадьбі говорити подобне. Замість того, щоб озирнутися за столом і не побачити своєї нареченої, він швиденько устрімляється за кумом. Той же, бачучи усю серйозність наміренія жениха, а особинно вил-трійчаток, починає швидко тікати таким образом, щоб попитатися пробігти мимо хвізгармоніста із його жертвою обмана. Тоді жених, коли біжучи мимо їхнього дела, яке вони зображали просто на дерево обперті, не міг не заметіть музиканта, а в особинності нівесту по причині її білого плаття.

Тоді він швиденько перестає переслідувати свойого кума, а замість того направляє свої справедливі вила в погоню за хвізгармоністом, який, хоч і полностью засліпльонний своєю нездоровою страстью, а все-таки сообража прекратіть на це врем'я свої отношенія к нівесті, поборя свій пагубний порив к тому, особо йому важному у ній предметові, й умудрився-таки тікати через ніч у сад.

Но бігти там було не багато куди, по причині тісноти індивідуального участка, хоч і принадлежащого голові колгоспу, однак і на ньому толком нічого посіяти не можна, що в свою очередь сильно підриває нашу кормову базу, бо й самі себе селяни через що нездатні вже прогудувати, не кажучи про те, що вследствие чого винуждені красти, аби хоч щось для цього продати на базарі, що у

свою чергу зменшує кількість продуктів на продаж державі, через що в магазині нічого путнього не купиш, окроми сильно захімичених продуктів питанія. Або ж таких, які ростуть просто на людських фікалях, узятих колгоспами просто з туалетів, — таких, як той, до якого своєчасно не змогла дійти нівеста і тепер, ні відя ніякого спасіння для втечі, наш музикант зміг побачити собі вихід лише в дверях його, куди й встиг увійти весь і зачинитися. Од чого не на шутку раз'ярьонний жених почина розгойдувать і трусити його з боку на бік, вслідствії своїх ударів, визваними сильним ударом жениха, потрясьонного на свої очі побачиним во врем'я своєї лічної сватъби. Проколював він його з усіх всевоздможних боків, доки той туалет не видержав, од чого й розчинився, чому дуже зрадів сильно вищезгаданий жених. І що він там побачив, устремльонний взглядом?

Нічого, окроми пустоти.

Пустоти отсутвія в ній музиканта, й жених начина понімать, що той біглець, по-відімо, воспользувавшись темнотою ночі, проскользнув мимо туалета в темряву. Для чого з криком і вилами устремився далі по вображаїмому маршруту, разрушая свого забора, в інші місця ловить і убивать на місці свою жертву.

А тим уремням хвізгармонщик, провалившись униз туалета крізь доски вслідствії сильного їх потрясеній вилами-трійчатками, здогадався усьотаки, погружаясь все глубже, не проізвождает при цьому ні звука ні голоса через позор, а особино через страх, який був сильніший за всякі позори.

Що найшов у собі мужество мовчати і сидіти там цілу свадібну ніч, в то врем'я, як молоді, вдалиліся на спеціальне брачне ложе, шоби якось нівеста змогла, наконєц, утихомирити жениха й одняти в нього вила.

Несмотря на це, гості ще довгий час не прикрашали употребленіє крепких спиртових напйтків, а також закушування їх усякими крепкими їжами, після чого кажний довго ходив у туалета. Нисмотря на то, що там продолжав сидіть колишний музикант, який, наляканий цим, винуждін був не подавати при цьому ні звуку, доки всі гості все, що з'їли й випили за три дні довгої свадъби, не попереносили туди й не розійшлися по своїх домівках.

Но музикант не довіряв їм і дождався совіршившогося утра, коли ні один нормальний чоловік не вийде на вулицю, якщо він не шохвер цементовозки, яка проїздила в той час через вулицю. Тут хвізгармоніст начина бистро понімать, що ні один нормальний

шохвер ні за якого калима не впусти́ть його у машину в том ві́ді, у якому той був, вилі́зши із туалетної ями. Питаясь ні привлеч вні́манія шохвера запахом, він, доки воді́тель, нічого не зная й не ві́дя перед собою разрушеного забора, спокі́йно ходив до туалету, — тихесенько, не проі́зводя лишніх дві́женій, залі́з у кузов цимента й пої́хав собі геть із того злополучного села, де він наві́ки оставив після себе хві́згармонь. І, вбаюканий ї́здою, незаметно для себе заснув од великої усталості і досади.

А проснувся він од того, що якісь незнайомі йому люди б'ють його ломами й молотками, й кайлами...

І що само болі́ дивне серед цього проі́зходящого, що він при цьому не відчу́ва ніяких болів чи других яких подобних відчу́тій, що почало його сильно волнува́ть. Но тут він вспокояється, обнаружив вдруг на собі усе те, що на йому поналипало одо длі́тільного перебування під тувалетом, нежданно обдалося густо циментом марки чотиріста і тим самим привраті́лося у ка́мінь, якщо не сказа́ть больше. По якому дру́жно б'ють усі́ робочі́, не і́мея іншої можності́ сил пропиха́ть цю бри́лу під бортом самосвала і підганяє́мі крeпкими криками свого́ прораба ув адрес цього, як він при е́том ка́зав, пам'ятника. А також ув адрес усі́м іншим пам'ятникам, разом узятим воо́бще, якими у сві́ті нових ве́яній тепер питаються вже дова́жувати цемент на стройках через дехві́цяти для збі́льшення весу надлі́жащих стройматері́алов.

Яке ж було́ його́ уді́вленіє, коли той пам'ятник нежданно у нього́ на глазах розко́ловся, й, і́здав сильне́йший вонь, наві́сїгда уті́к зо стройки.

Анатолій Марчук

Я ніколи́ не був Анато́лієм Марчуком. Один раз, правда, зовсім недавно, довело́ся бути Ді́дом Морозом для підше́фних ді́тей.

— Здрастуй, Толю!

Я подивився на цю жі́нку. Ї́й не сподобало́ся моє́ здивува́ння:

— Толю...

— Я не Толя.

— А хто ж ти тоді́?

Така, з круглими очима. На Снігуро́ньку не тягне.

Ще пару років — і з неї вийде путня Добра Фея.

— Я — Сергій.

Нічого безглуздішого вона не збиралася почути.

— Здрастуй, Толю Марчук! — голосно, майже зойкнула вона.

Вона свого домоглася. Увесь автобус покинув дивитися у вікна.

— Ви помилилися.

— Так ми з тобою вже на «ви»? — образа її заповнювала салон.

Я проштовхнувся наперед, уникаючи поглядів.

— Не хочеш вітатися, Толю? — наздоганяла вона. — Так і скажи!

Розіграти б так міг лише Віктор Лопата, за що його свого часу обрали капітаном КаВееНу. Але він був чоловіком. Однак навряд би він спромігся підбити якусь жінку на таке відчайдушне шоу.

Я виштовхнувся геть. У спину мені влучило:

— Анато-о-о-о-о...

Серце мені калатало. Власні кроки гупали в скроні. «Ідіотка якась!» Коли там же, під скронями, почулося цокання її каблучків.

— Анатолій! — суворо застеріг мене її голос. — Марчу-ук!

Я люто озирнувся.

І зіткнувся з її очима. Збентеженими.

— Толю, що ти зі мною робиш?

Я завдав такого темпу, що її аж жалко стало. Однак помилився, що юрба одітре її. Насправді ж я — розтинав натовп, а вона бігла за мною, мов за криголамом.

— Ну, Тол... — раз у раз наздоганяв мене її шепіт. — Толечко!.. — згущувався він.

Стиск люду хитався назустріч, скалячи зуби. Отут я й зрозумів поета, який колись зізнався, що у хвилини найгострішої скрути скручував газету тугенькою рурочкою, кидався в найгустіший плин юрби, ляскаючи її газетиною по лицях.

— Толю! Толю Марчуче, — наголошувала круглоока.

Доки хтось незнайомий не ляснув мене по спині:

— Толя, не дрейф!

Ноги самі несуть до кав'ярні, де завжди стовбичать приятелі. Може, там і Віктор Лопата зі своєю постарілою командою кавеєнівців, може, вони щось при думають...

... «Кави нема». Приятелів також.

Куди бігти? Ніколи не думав, що тікати од жінки така непроста річ.

— Не думала, що ти будеш тікати од жінки.

«Йокелемене», — тільки й думав я, а вона забігала то злівобіч, то справобіч, змушуючи мене до маневру.

Я забіг у бічну вуличку, один двір виявився прохідним, а другий — ні. «Пересете!» Я зупинився. Вона теж.

Двір ще не звернув на нас уваги. «Ну?» — вступився я їй у зіниці.

— Я тут живу, — відповіла вона. — Забув?.. — Вона показала на широке вікно. — Толю, це негарно.

Мовчати.

Зловив я себе на тому, що давно не сплю. Просто в голові верзуться якісь неокреслені мрії. Потім збагнув, що не спить і вона. У таких випадках краще дивитися у підлогу, туди по закутках, де не розвіяли ся романтичні вранішні сутінки.

Кімната пахла кавою.

Дивували ще, вилискуючи древньою шкірою, трофейні фотелі. В акваріумі поперек вікна заломлювався ледачий світанок. Я лежав, насолоджуючись цілковитою своєю пасивністю до всього, яка, відчув я, межує зі свободою. Ніякого втручання — за цей час вона вже встигла шелеснути на кухню.

Кавових пахоців додалося — тільки й того. Ні думок, ні турбот. Бо я — Толя Марчук. Як ота рибка. Або та. Зависла собі в акваріумі й хвостиком анітелень.

Побачивши каву перед собою, я зрозумів, що не хочу її.

— До речі, мене зовуть Сергієм.

Запала пауза, і я вирішив-таки сьорбнути з філіжанки.

— Ти мене цим своїм Сергієм замучив, — сьорбнула й вона.

— Оно там, в піджаку, лежить мій паспорт.

Вона пила каву й дивилася в акваріум.

Я простягнув руку й дістав документ. Вона погортала його байдуже й тицьнула назад. Допила каву усміхненими вустами. Шаснула під ковдру й притиснулася, тепла, шепочучи:

— Ох, Толю-юню!..

Відблиски

Бордельовим ліхтарем світився університет.

«Коли вже він засяє синьо-жовтими кольорами?» — замріявся й побачив Вітька, який тупцяв сходами.

— Ти вже здав? — я мав надію, що він, на два курси молодший, уже проскочив. То я й поготів.

— Еге, розігнався, — він забухикався од цигарки і, проматюкавшись, прокашлявся. — Оно чув, скількох завалили? Дипломи позабирали, — засумував він, і дим потягнувся йому тоненькою цівкою, мінючись із сизого на синій.

Я чекав, доки він виповзе під червоний промінь і спалахне ним.

Ми зітхнули й зауніверситетилися. Над нами небеснилося й зорілося, доки Вітько не буркнув:

— А технарі будуть прездавати?

— Ні, лише гуманітарники.

— Суки, — виплюнув він з рота залишки диму.

— Чого ти? Вони і в застійні часи вчили біном Ньютона, то він і зараз той самий біном. А ми? «Образ Леніна в пожовтневій літературі».

Обом задокучилося.

— Слухай, — надією забриніла його нова цигарка, — це так лише в універі? Чи й по інших вузах? — По всіх гуманітарних факультетах України — не допускати випускників до посад без переатестації.

Він проматюкався крізь цигарку.

Ми прослизнули до актовій зали й пополотніли. Не тому, що на зсунутих столах у півтора метра заввишки лежали екзаменаційні білети. А тому, що за ними сиділа та ж сама комісія: Скрипник, Дубина, Кононенко... і всі інші, чії прізвища я, слава Богу, до болю знайомі, позабував. Що мимоволі мало не запитав:

— А кому ви самі поздавали переекзаменовку? Га? — але натомість шепнув до Віктора:

— А чого це так багато білетів?

— Цить, це за усі п'ять років навчання, — промимрив він, але зневага в його голосі не пододала здивування.

Так, аби паперовий Монблан затуляв конглава, я підсунувся й потягнув білет. І не втримався, читнув перше питання: «Олекса Десняк. Роман "Десну перейшли батальйони"».

І перш ніж злякатися, вишкірився:

— Що це за переекзаменовка? Це ж антиукраїнський роман! Чому його виставили на іспит? — Вітя смикав за руку й робив очі, страшніші, аніж у нього були. — Десняк же оббрехав Петлюру, що той був ярмарковий злодій і його били в Полтаві за конокрадство! Отака переатестація?!

— Не може бути, — сплотнів Кононенко. Як і колись, він вражав несподіваним поєднанням свого оперного баритона із невимовою шиплячих.

Узяв білет, довго читав. Презирнувся з Дубиною. Так що я збагнув: ми помінялися ролями — тепер я їх екзаменуватиму! Бо хто уповноважив цю комісію?

— Бачте, — сказав Дубина. І сам презирнувся зі Скрипником. Цієї миті йому було досить, щоби він осягнув. — Ви як фахівець, м-м, ви мусите знати, що тут йдеться про першу редакцію роману. Якого свого часу було вилучено в рукописі, й широкий загал його не побачив. Десняк написав другого варіанта, — він перевів зіниці на колег, і ті повільно кивнули. — От і розкажіть нам, будь ласка, м-м-м, чим саме різниться, — він педальнув на шиплячому, — чим різниться перший варіант від другого. Сідайте, готуйтеся.

Купа білетів придавила мене. Й купа екзаменаторів. «Так, — не встигав думати я, бо паніка випереджувала, — значить, роман "Десняк перейшли батальйони», тьху, не його, а її, Десну... "

— Вітю, — підсунувся я ближче, — ти не чув, — шепотів я, — чогось про цей перший варіант? Він де публікувався?

— Отродясь. Я б знав, якби було. Не морочи голову, бо в мене «Заборонений варіант п'єси О. Корнійчука "В степах України"».

— Хіба такий був?..

— Хто й'зна, може, він про всяк випадок крамолу плодив, — засумував пошепки Вітя.

— А друге, знаєш, яке? «Дружні стосунки Сковороди з російською прогресивною думкою доби феодалізму».

І щоби я пойняв віри, він показав білет. Й сам не втримався, очима ще раз перевірив написане.

— Твою в дивізію бога душу, — синхронно зірвало ся в нас.

— Не шепочіться там! — озвався Дубина й знову занурився в мовчазну побожність.

«Було б про що шептатися», — поволі впадав я в розпач од того, що переатестацію проводять ті ж самі Десняки з Корнійчуками.

Так пильно я про це подумав, що побачив цих двох по той бік білетної купи поруч із деканом Білоштаном, якого свого часу народ охрестив Дебілоштаном. Одвів з доуки очі і влучив ними у своє друге питання:

«Вірш "Заповіт" Олекси Ющенко».

Я вчепився за парту. Кононенко незворушно споглядав мене, потім, зненацька для себе, стямився:

— Ну, довго ви там оце?

Скрипник також скрипнув кривою посмішкою:

— Просимо, просимо.

Я рушив, сподіваючись, що в останню мить глузд викине мені якусь заціпу. Не хоче ж він втратити посаду в «УРЕ», тобто в її другому варіанті — «УЕ»?

Однак відчув, що батальйони переходять не Десну, а мене. Кожнісінького їхнього чобота відчув, і навіть тих, хто босоніж.

— Перший варіант роману був основним, — я по-академічному кахикнув, — саме він був відправною точкою у створенні наступного, — завершив я.

Микола Дубина на мить кивнув, і всі вони знову поринули у власний безмір, аби зіставити з ним почуте. Отут і я полинув до себе. Так, що став одразу усіма варіантами Десняка:

— Перший різниться від другого тим, що всі негативні образи тут належали не петлюрівцям, а денікінцям. Наведу приклад: в епізоді гвалтування Марини діяли саме білогвардійці, яких потім замінено на хорунжих і підбунчужних. Марина зайшла до штабс-капітана на посвідку й була люто збезчещена не лише ним, а й усіма п'ятьма його колегами, які причаїлися у ванькирчику, чекаючи слушної нагоди... — Я радісно зазначив, що конглав один по одному оживає, випірнюючи крізь очі на поверхню. — Ганебний цей факт сколихнув усю тодішню Полтаву. Так, що про нього описав і сам Короленко, — перше його листування до влади — це було звертання до Денікіна, а не до червоних комісарів, які вже паплюжили місто згодом. — Тут я напоровся на Вітькові очі.

Вони стали такі круглі, що аж квадратні. — Обурення мас підхопило вчительку Килину, як пише Десняк, учорашню емансипатку, вона прийшла й зажадала пояснень од офіцерні. Де її було згвалтовано також відповідно п'ятьма зуавами.

— Я була дівчиною! — гордо ридала вона. — Не лгіте, панно, — відповів п'ятий з них, — нікакой девчиной ти са мной, па крайней мере, не била».

Ось які були автентичні рядки, вилучені потім пись менником під тиском обставин, які...

— Блискуце! — пробаритонив, цямкаючи, Кононенко.

Вискочивши з універу, я тут же побачив, що він є не бордельним, а фотоліхтарем, перетворюючинав колишні зображення на пурпурові світлини, які по волі проявлялися в розчині повітря. Феномен цей досягався підлим робом: стіни закладу щедро змащені багряною фарбою, ще й ліхтарі осипали їх червоними світлофільтрами. Він був лояльніший за Кремля.

Хапнувши ротом рожевого повітря, я запірнув назад, згадавши про Вітька. Крізь притулені двері я почув, як він виборює Сквороду:

— Прогресивні ідеї Заходу доходили й до Росії. Оскільки її цариця Катерина Друга листувалася з Вольтером... А вже з Катериною спілкувався й наш мандрівний філософ Скворода.

— Які є тому підтвердження? — поцікавився доцент Гнатюк.

— Народ! Народ свідчить. Наприклад, Самовидець Величко, записуючи з його численних вуст історію... — я глянув у очі Вітькові, й узрів, що вони саме такі, як у мене, коли я провадив Десняка через Десну, — ці факти у вигляді народних оповідок голосять, як Скворода, зустрівшись з царицею, почув од неї кпини: «— Якщо ти еси Сквородою, то мусиш добряче жарити?»

— Щоби добряче прожарити вашу величність, — не розгубився мудрець, — то потрібна не скворода. А добрячий вертел!»

Вітя хапнув цигарку до рота, але встиг схаменутися й тицьнути її назад.

— І от нарешті настав час сказати правду: скільки ми будемо терпіти знущання од русифікаторів? Адже справжнє прізвище філософа, провісника світового екзистенціоналізму — воно козацьке, наше таки — Пательня. Сквородою його зробили церковні чинуші, записавши отак його до церковно-приходської школи!

Коли ми дійшли до парку, де дерева затулялися од заграви інфрачервоного закладу, обидва одразу лапнули себе за заліковки.

— Ну що, діду?

Ми водномить розгорнули матрикули, і в кожному через усі «задовільно», «добре», «відмінно» стояло, перекреслюючи навскоси: «блискуце!»

(Представлені тут тексти Богдана Жолдака «На небі», «Шше коле бульо красте грігх», «Заручник імперіалізму», «Яблука з райського саду», «Розповідь прораба», «Анатолій Марчук» і «Відблиски» надруковано у альманаху «Опудало. Українська прозова сатира, гумор, іронія 80-90-х років двадцятого століття», Київ, видавництво «Генеза», 1997.)